

महाराष्ट्र शासन,

गृहनिर्माण व विशेष सहाय्य विभाग,

शासन निर्णय, क्र.ओपुयो 1096/प्र.क्र.44/गृनि.सेल,

मंत्रालय, मुंबई 400 032, दिनांक 22 मे, 1996.

प्रस्तावना :- बृहन्मुंबईतील झोपडपट्टीवासियांची सन 1976 मध्ये प्रत्यक्ष गणना व तदनंतर 1980 व 1985 च्या मतदार याद्यांप्रमाणे प्रगणना झालेली आहे. तथापि, बृहन्मुंबईतील पदपथवासियांची अशा प्रकारे केव्हाच प्रगणना झालेली नाही. कारण पदपथ हे पादचा-यांना ये-जा करण्यासाठी/चलण्यासाठी असतात. पदपथाचा उपयोग रहिवासीसाठी असत नाही आणि म्हणूनच, पदपथवासियांचे निष्कासन करण्याच्या योजना राबविलेल्या आहेत.

2. मुंबई महानगरपालिकेच्या एका अहवालात त्यांनी शहरातील पदपथावरील झोपड्यांची संख्या सुमारे 35 हजारांच्या जवळपास असल्याचे नमूद केलेले आहे. या पदपथवासियांच्या संख्येत गेल्या काही वर्षांत आणखी वाढ झालेली असाणार.

3. बृहन्मुंबईतील पदपथवासियांच्या त्या अतिक्रमणामुळे अनेक समस्या निर्माण झालेल्या आहेत. पदपथ नामची वस्तीने व्यापले असल्यामुळे, लोकांना ऐन रहवारीच्या वेळीसुद्धा रस्त्यावरून ये-जा करावी लागते. त्यामुळे एक तर वाहतुकीची कोंडी होतेच परंतु अपघात होण्याची शक्यता असते. शासनाच्या आतापर्यंतच्या धोरणानुसार पदपथावरील या वस्त्यांना कोणत्याच प्रकारच्या सुविधा दिलेल्या नाहीत. परिणामतः पदपथवासियांचे त्याचबरोबर सभोवतालच्या परिसरातील लोकांचे आरोग्य धोक्यात आलेले आहे.

4. मुंबईतील झोपडपट्टीवासियांच्या कायम स्वरुपी पुनर्वसनाबाबत विचार व अभ्यास करून शासनकडून शाफारशी करण्यासाठी एका अभ्यास मंडळी नेमणूक केली होती. या अभ्यास मंडळीने आपल्या अहवालात असे स्पष्टपणे नमूद केलेले आहे की, जोपर्यंत पदपथवासियांना झोपडपट्टी पुनर्वसन योजनेत समाविष्ट करून पदपथ कायम स्वरुपी झोपडे करून घेतले जात नाहीत, तोपर्यंत पुनर्वसन योजनेचे दृश्य परिणाम मुंबईकरांना दिसणार नाहीत. तसेच यत्नाबत मानवतेच्या दृष्टीकोनातूनही विचार करणे आवश्यक आहे. या पार्श्वभूमीवर वरील प्रश्नाचा शासन स्तरावर विचार विनिमय झाला होता व आता त्या अनुषंगाने शासनाने खालीलप्रमाणे निर्णय घेतलेला आहे.

शासन निर्णय :-

1. झोपडपट्टी पुनर्वसन योजनेतर्गत ज्या पात्रतेच्या आणि सदनिकांच्या क्षेत्रफळाच्या अटी व शर्ती आहेत त्याच पदपथवासियांच्या पुनर्वसनाबाबत लागू होतील.
2. पदपथवासियांचे पुनर्वसन इतर ठिकाणी करावे लागेल.
3. पदपथावरील झोपडपट्टीवासियांचे पुनर्वसन करण्याची जबाबदारी बृहन्मुंबई महानगरपालिकेची राहिल. यासाठी मुंबई महानगरपालिकेने प्रकल्प दृष्टीकोन (प्रोजेक्ट अप्रोच) ठेवावा व कोणत्या पदपथावरील झोपडपट्टीवासियांना पुनर्वसनासाठी अग्रक्रम द्यावा याबाबत निर्णय मुंबई महानगरपालिकेने घ्यावा.
4. पुनर्वसन झाल्यानंतर रिक्त झालेल्या पदपथावर पुन्हा अतिक्रमणे होणार नाहीत. याची संपूर्ण खाबरदारी मुंबई महानगरपालिका घेईल.
5. पदपथावरील झोपडपट्टीवासियांच्या पुनर्वसनासाठी लागणारी जमीन शासन आवश्यकता भासल्यास मुंबई महानगरपालिकेस प्रकल्पाचे गुणवत्तेवर व मूल्यमापनानंतर उपलब्ध करून देईल.
6. योजना राबविण्यासाठी व सदनिका मिळाल्यानंतर लागू होणा-या इतर सर्व अटी झोपडपट्टी पुनर्वसन योजनेनुसारच राहतील तसेच पदपथावरील रहिवाशांचे रिक्त जमिनीवर पुनर्वसन करण्यासाठी चटई क्षेत्र निर्देशांकांचे प्रमाण सुधारित

विकास नियंत्रण नियमावलीनुसार राहिल.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नाथाने,

प्र. ल. भदे,

अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन.

प्रत,

गा. राज्यपालांचे सचिव,

भा. मुख्य मंत्र्यांचे सचिव,

भा. मंत्री (गृ. नि.) यांचे खाजगी सचिव,

भा. राज्यमंत्री (वृ. वि.) यांचे खाजगी सचिव,

भा. राज्यमंत्री (नगर विकास) यांचे खाजगी सचिव,

अध्यक्ष, म. वृ. नि. व क्षे. वि. प्राधिकरण, गृहनिर्माण भवन, मुंबई-51,

भा. सभापती, मु. झो. सु. मंडळ, वृहन्निर्माण भवन, वस्ति, मुंबई-51,

भा. मुख्य सचिवांचे स्वीय सहाय्यक,

आयुक्त, वृहन्मुंबई महानगरपालिका यांचे स्वीय सहाय्यक,

प्रधान सचिव, महसूल यांचे स्वीय सहाय्यक,

प्रधान सचिव, गृहनिर्माण यांचे स्वीय सहाय्यक,

अन्पर मुख्य सचिव, नगर विकास यांचे स्वीय सहाय्यक,

मुख्य कार्यकारी अधिकारी, झोपडपट्टी पुनर्वसन प्राधि. यांचे स्वीय सहाय्यक,

उपाध्यक्ष व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, म. वृ. नि. व क्षे. वि. प्राधिकरण, वृहन्निर्माण भवन, वस्ति (पु), मुंबई-51,

आयुक्त, कोकण विभाग,

जिल्हाधिकारी, मुंबई उपनगर जिल्हा,

अतिरिक्त जिल्हाधिकारी (अतिक्रमण), मुंबई,

नियंत्रक, अतिक्रमणे व अनधिकृत बांधकामे, मुंबई,

संचालक, भाषा संचालनालय, मुंबई,

मुख्य अधिकारी, मुंबई, कोकण, पुणे, नागपूर, औरंगाबाद, नाशिक, अमरावती, गृहनिर्माण मंडळे,

संचालक, राजीव गांधी झोपडपट्टी सुधार मंडळ,

महालेखापाल, मुंबई-1,

अधिदान व लेखा अधिकारी, मुंबई,

निवासी लेखा अधिकारी, मुंबई,

मंत्रालय, सर्व विभाग,

गृहनिर्माण व विशेष सहाय्य विभागातील सर्व अधिकारी,

गृहनिर्माण सेल, (निवड नस्ती).